

REPREZENTAREA SOCIALĂ A FAMILIEI CONTEMPORANE ÎN REPUBLICA
MOLDOVASOCIAL REPRESENTATION OF CONTEMPORARY FAMILY
IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 316.356.2(478)

DOI: 10.46728/pspj.2023.v42.i1.p71-82

Daniela CAZACU

conf. univ., dr. Universitatea de Stat „Alecu Russo”, Bălți

<https://orcid.org/0000-0002-4828-5135>**Rezumat**

Studiul a fost orientat la elaborarea fundamentelor teoretice cu privire la familie și reprezentarea socială, determinarea conținutului reprezentării sociale a familiei în Republica Moldova, determinarea posibilităților de dezvoltare a reprezentării sociale prin modelarea unor episoade de schimbare a practicii sociale aplicând un program de intervenție psihologică. În studiu au fost implicate 663 de persoane selectate aleatoriu, cu vârsta cuprinsă între 17 și 50 de ani.

Programul de intervenție psihologică elaborat de noi, poate servi drept bază pentru elaborarea altor programe de intervenție psihosocială. La fel, considerăm că rezultatele investigației experimentale, programul de intervenție psihologică vor fi utile psihologilor școlari, cadrelor didactice și psihologilor consilieri iar programul poate fi propus profesorilor care predau educația civică în ciclul gimnazial și liceal.

Cuvinte-cheie: reprezentare socială, nucleu central, elemente periferice, familia contemporană.

Abstract

The study was aimed at developing the theoretical foundations regarding the family and social representation, determining the content of the social representation of the family in the Republic of Moldova, determining the possibilities for the development of social representation by modeling some episodes of change in social practice applying a psychological intervention program. The study involved 663 randomly selected individuals aged 17 to 50.

The psychological intervention program developed by us can serve as a basis for the development of other psychosocial intervention programs. In the same way, we believe that the results of the experimental investigation, the psychological intervention program will be useful for school psychologists, teaching staff and counseling psychologists, and the program can be proposed to teachers who teach civic education in middle and high school.

Keywords: social representation, central nucleus, peripheral elements, contemporary family.

Familia, în opinia multor cercetători, este o formă complexă de relații biologice, sociale, materiale și spirituale între oameni legați prin căsătorie, sânge sau adopție. Mai multe cercetări [3,7,8,15] ne comunică faptul că familia este principala instituție care are drept scop educarea și socializarea tuturor celor care provin din ea. Tot ce se educă în familie, se potențează și influențează viața de mai departe a ființei umane. Fiind o structură socială, familia se dezvoltă odată cu dezvoltarea societății și se modifică în raport cu ea [20], iar fenomenele sociale își lasă continuu amprenta asupra familiei.

Problema cercetării este generată de numeroase probleme și provocări ancorate în prefacerile care au marcat societatea din Republica Moldova și de specificul dezvoltării acesteia .

În Republica Moldova, trecerea de la economia de piață a fost și continuă să rămână un proces complex, tensionat și tensionant, populația fiind expusă la fluctuații, puternice și imprevizibile în același timp, sub mai multe aspecte: de la cele socioeconomice, care au avut repercusiuni asupra modului de viață, până la cele psihomorale, care au restructurat convingerile despre viață [3].

O serie de factori extrinseci (devalorizarea căsătoriei și accentul deplasat pe aspectul material în întemeierea familiei, liberalizarea relațiilor sexuale, independența economică) și intrinseci (schimbarea rolurilor în familie, relațiile libertine dintre parteneri, scăderea natalității, scăderea fertilității, creșterea numărului de copii născuți în afara căsătoriei) marchează, la etapa actuală, familia din Republica Moldova [13]. Studiile din domeniu arată, în această ordine de idei, că Moldova este unul din liderii din Europa în privința ra-

tei divorțurilor [22]. Astfel, creșterea ratei șomajului, a numărului de familii marcate de migrație, a nivelului sărăciei, dar și absența politicilor orientate spre progresarea instituției familiei, implică o scădere a nivelului de apreciere a familiei și căsătoriei ca valoare a societății, condiționând și modificarea strategiilor de supraviețuire, a modelelor culturale la care aderă familia și a practicilor cotidiene [9].

În condițiile unor transformări complexe și profunde, a crizei de care este afectată familia contemporană, apare necesitatea descoperirii, prin investigații, a reprezentării sociale a familiei, pentru că, în funcție de acestea, poate fi prognozată situația familiei în Republica Moldova. Anume reprezentarea socială a familiei, calitatea și structura acesteia determină situația de mai departe a familiei și deci a societății în întregime.

Având în vizor familia ca valoare primară a societății, tendințele ei de dezvoltare și statutul actual, ne-am propus să cercetăm familia contemporană prin prisma reprezentării sociale, aceasta definindu-se drept ansamblu organizat de informații, opțiuni, atitudini și opinii în privința unui obiect/fenomen dat [1]. Cunoscând conținutul reprezentării sociale a familiei, pot fi înțelese tendințele generale ale familiei contemporane, pot fi identificate valorile cu care se asociază familia pentru populația din Republica Moldova.

În opinia lui S. Moscovici reprezentările sociale reflectă un sistem de valori, de noțiuni și de practici relative la obiecte, aspecte sau dimensiuni ale mediului social ce permit nu numai stabilirea cadrului de viață a indivizilor și grupurilor, dar constituie în mod egal un instrument de orientare a percepției situației și de elaborare a răspunsurilor [23, p. 158]. Orice reprezentare

socială, indiferent de locul sau perioada de timp în care se manifestă, dispune și de o structură internă centrată pe doi piloni consistenți – nucleul central și sistemul periferic. În timp ce elementele centrale, dispunând de cea mai înaltă cotă în diagramele de frecvență, exprimă credințe, stereotipuri, norme sau/și atitudini puternic marcate, cele periferice redau ilustrări, exemple, variațiuni sau chiar opoziții între mai multe răspunsuri la aceeași problemă. [apud 23 p. 371-372, 18, 19].

Într-un context socio-economic, cum este cel al Republicii Moldova, care dinamizează reprezentarea socială a familiei, studiul acestora pentru diverse categorii de vârstă, gen, mediu de proveniență și studii este nu doar motivat, ci și absolut necesar. Sub aspect științific, necesitatea studiului motivează actualitatea lucrării, a cărei autenticitate este susținută de metodologia aplicată pe o stare reală de fapt.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Serge Moscovici, recunoscut ca *cel mai important și mai creativ gânditor din psihologia socială contemporană* publică lucrarea intitulată "Psihanaliză, imaginea și publicul său" (*La psychanalyse, son image et son public*) [24, p. 211]. Astfel, anul 1961, devine cu siguranță, momentul în care au fost puse fundamentele conceptului de reprezentare socială [23]. Pe parcurs, interesul față de teoria reprezentărilor sociale și posibilitățile utilizării acestora cunoaște o creștere majoră.

Bibliografia domeniului privind reprezentarea socială a familiei de după anii 2000 conține un număr relativ redus de studii [26, 27].

Studiile axate pe reprezentarea socială a familiei în Republica Moldova lipsesc, iar problematica domeniului este abordată de cercetători doar tangențial, în funcție

de domeniul mai larg sau adiacent cercetării, punând accent în special pe cercetarea opiniilor, valorilor, atitudinilor, percepțiilor privind familia [12, 4, 2]. Această situație generează problema științifică, care constă în deficitul de informație științifică referitor la familie în condițiile modificării intense a acesteia.

Scopul cercetării rezidă în identificarea elementelor constitutive ale reprezentării sociale ale familiei la populația din Republica Moldova, din perspectiva diferențelor de vârstă, de gen, a mediului de proveniență și a studiilor, cât și depistarea posibilităților de dezvoltare a respectivului construct prin intervenția de tip psihosocial.

În continuare ne-am propus următoarele **obiective**: cercetarea și elaborarea fundamentelor teoretice cu privire la familie și reprezentarea socială; determinarea conținutului reprezentării sociale a familiei în Republica Moldova; determinarea posibilităților de influență cu impact pozitiv asupra elementelor periferice a RS a familiei la adolescenți prin modelarea unor episoade de schimbare a practicii sociale aplicând un program de intervenție psihologică; formularea concluziilor finale privind conținutul actual al reprezentării sociale a familiei în Republica Moldova și posibilitatea de influențare și îmbogățire a conținutului ei.

În procesul investigației științifice a fost aplicat un ansamblu de **metode generale**: informarea, documentarea științifică, analiza și sinteza datelor obținute, concluzionarea și metode *speciale* de investigație a reprezentării sociale: metoda asociației libere (Abric 1973) [apud 6, p. 56-82]; tehnica prototipic-categorială (Vergès 1992, 1994) [apud 5, p. 111]; metoda trierilor ierarhice succesive (Abric) [19, apud 6, p. 352]; inducția prin scenariu

ambiguu (Moliner1993) [9, p.7-21].

Eșantionul de cercetare: În studiu au fost implicate 663 de persoane selectate aleatoriu, cu vârsta cuprinsă între 17 și 50 de ani, ținând cont de variabilele: vârsta subiecților, genul, mediul de proveniență și nivelul de instruire.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute rezidă în efectuarea unei analize structural-funcționale a reprezentării sociale a familiei, evidențierea formelor, tipurilor și funcțiilor ei. A fost argumentată semnificația conceptelor de reprezentare socială, nucleul central, elemente periferice, practici sociale pentru cercetarea familiei contemporane. Prin aplicarea metodelor clasice de investigare a reprezentării sociale a familiei, a fost determinat conținutul reprezentării sociale a familiei contemporane. A fost elaborat, aplicat și validat un **program de intervenție psihologică** bazat pe modelarea unor episoade de schimbare a practicii sociale – instrument de natură psihosocială care poate fi utilizat în scop de dezvoltare a reprezentării sociale a familiei.

Conținutul reprezentării sociale a familiei prezintă elemente comune, dar și elemente individuale, atât în nucleul central, cât și în zona periferică, la toți subiecții supuși investigației, indiferent de gen, vârstă, nivel de studii și medii de proveniență.

Conținutul reprezentării sociale a familiei la adolescenți se axează pe **doi vectori**: vectorul ce corelează cu reprezentarea socială a familiei ca instituție socială; vectorul ce corelează cu reprezentarea socială a familiei ca realitate psihologică, asociindu-se cu structuri de tipul: *casă, bani, copii* etc.

Prin intermediul unui program de intervenție psihologică, care urmărește modela-

rea unor episoade de schimbare a practicii sociale, în timp, am obține influență cu impact pozitiv asupra elementelor periferice a reprezentării sociale a familiei la adolescenți.

Instrumentele utilizate:

Metoda asociației libere (*Abric 1973*) [16] și tehnica prototipic-categorială (*Vergès 1992, 1994*) [apud 5, p. 111, 17] au fost aplicate cu scopul identificării termenilor asociativi cuvântului inductor *familia* cât și realizarea unei congruențe între frecvența de apariție a termenilor asociativi și rangul apariției a acestora.

Următoarele metode precum: metoda trierilor ierarhice succesive (*Abric*) [apud 9, p. 352]; inducția prin scenariu ambiguu (*Moliner1993*) [21 p.7-21] au fost aplicate cu scopul de a verifica conținutul nucleului central și organizarea elementelor periferice a reprezentării sociale a familiei identificate.

Demersul nostru analitic presupune, la prima etapă, prezentarea conținutului reprezentării sociale a familiei specifice întregului lot supus cercetării. La etapa a doua, prin metoda trierilor ierarhice succesive și a inducției prin scenariu ambiguu va fi verificată centralitatea nucleului central, obținut prin *metoda asociației libere și tehnica prototipic-categorială* pentru întregul lot investigațional. Următoarea etapă presupune analiza și prezentarea succesivă a datelor în funcție de vârstă, diferența de gen, mediul de proveniență (urban / rural) și nivelul de studii.

Analiza rezultatelor obținute a permis conturarea conținutului reprezentării sociale a familiei din Republica Moldova pentru întregul lot antrenat în cercetare, rezultate ce pot fi vizualizate în tabelul 1.

Tabelul 1.

Reprezentarea socială a familiei pentru întreg lot investigațional

ELEMENTE:			
CENTRALE		PERIFERICE	
prioritare	Auxiliare	supraactivate	normale
<i>copii</i>	<i>griji, casă</i>	<i>înțelegere</i>	<i>libertate, bucurie</i>
<i>bani</i>	<i>probleme</i>	<i>violență</i>	<i>greutăți, concubinaj</i>

La fel, au fost identificate conținutul reprezentării sociale a familiei pentru variabilele *de vârstă, gen, mediu de proveniență și studii*. Sunt elucidate și diferențele existente între genul feminin și cel mas-

culin, dintre vârstele adolescență, tinerete și adultă, dintre mediul urban și cel rural și dintre cele patru tipuri de studii (medii, medii de specialitate, superioare incomplete, superioare complete).

Tabelul 2.

Conținutul reprezentării sociale a familiei după variabila de vârstă

ELEMENTE:				
	CENTRALE		PERIFERICE	
	prioritare	auxiliare	supraactivate	normale
Adolescenți	<i>bani</i>	<i>copii, sex</i>	<i>bucurie</i>	<i>despărțire, înțelegere</i>
	<i>probleme</i>	<i>casă</i>	<i>divorț</i>	<i>responsabilitate</i>
Tineri	<i>copii</i>	<i>griji, sex</i>	<i>răbdare</i>	<i>violență, bucurie</i>
	<i>bani</i>	<i>probleme</i>	<i>înțelegere</i>	<i>concubinaj, infidelitate</i>
Adulți	<i>copii</i>	<i>probleme</i>	<i>infidelitate</i>	<i>libertate</i>
	<i>muncă</i>	<i>bani</i>	<i>concubinaj</i>	<i>dragoste</i>

Drept *ipoteză* a fost formulată ideea existenței unor elemente distincte, dar și a unor elemente comune la diferite categorii de variabile. Astfel, la nivelul diferențelor de vârstă au fost identificate elemente

comune la nivelul nucleului central (elemente centrale prioritare): *copii* și *bani*. În continuare prezentăm conținutul reprezentării sociale a familiei după variabila de gen.

Tabelul 3.

Conținutul reprezentării sociale a familiei după variabila de gen

ELEMENTE:				
	CENTRALE		PERIFERICE	
	prioritare	auxiliare	supraactivate	normale
Gen feminin	<i>copii</i>	<i>probleme</i>	<i>fericire</i>	<i>violență</i>
	<i>griji</i>	<i>bani</i>	<i>respect</i>	<i>infidelitate</i>
Gen masculin	<i>bani</i>	<i>probleme</i>	<i>greutăți</i>	<i>concubinaj</i>
	<i>sex</i>	<i>casă</i>	<i>violență</i>	<i>bucurie</i>

Atât pentru lotul investigațional feminin, cât și pentru cel masculin, în structura

elementelor periferice, a fost identificat termenul asociativ *violență*. Cercetările

recente susțin că migrația în masă ar fi una din cauzele violenței în familie, pentru că atunci când un membru al familiei este plecat peste hotare, celălalt adesea recurge la violență în raport cu copiii [24].

În continuare prezentăm conținutul reprezentării sociale a familiei pentru mediile de proveniență urban și rural supuse investigației.

Tabelul 4.

Conținutul reprezentării sociale a familiei după variabila de proveniență a subiecților

ELEMENTE:				
CENTRALE			PERIFERICE	
	prioritare	auxiliare	supraactivate	normale
Mediul urban	<i>copii</i>	<i>probleme</i>	<i>înțelegere</i>	<i>bucurie</i>
	<i>bani</i>	<i>griji</i>	<i>violență</i>	<i>respect</i>
Mediul rural	<i>copii</i>	<i>bani</i>	<i>libertate</i>	<i>înțelegere</i>
	<i>probleme</i>	<i>casă</i>	<i>violență</i>	<i>greutăți</i>

La nivelul diferențelor de mediul de proveniență au fost identificate elemente comune la nivelul nucleului central, reprezentate de termenii *copii* cu o frecvență pentru mediul urban (FA = 185) iar pentru mediul rural (FA = 149). La nivelul elementelor periferice pentru lotul investigațional din mediul urban și rural am iden-

tificat termenul asociativ comun *violență* cu o frecvență de (FA = 18) pentru mediul urban și (FA = 21) pentru mediul rural.

În continuare prezentăm conținutul reprezentării sociale a familiei în dependență de nivelul de studii a subiecților supuși investigației:

Tabelul 5.

Conținutul reprezentării sociale a familiei după variabila nivelul de studii a subiecților

ELEMENTE:				
CENTRALE			PERIFERICE	
	prioritare	auxiliare	supraactivate	normale
Studii medii	<i>bani</i>	<i>deprindere</i>	<i>violență</i>	<i>concubinaj</i>
	<i>copii</i>	<i>griji</i>	<i>ceartă</i>	<i>infidelitate</i>
Studii medii speciale	<i>probleme</i>	<i>muncă</i>	<i>despărțire</i>	<i>interese</i>
	<i>copii</i>	<i>bani</i>	<i>înțelegere</i>	<i>concubinaj</i>
Studii superioare incomplete	<i>copii</i>	<i>griji</i>	<i>bucurie</i>	<i>răbdare</i>
	<i>bani</i>	<i>probleme</i>	<i>respect</i>	<i>înțelegere</i>
Studii superioare	<i>copii</i>	<i>dragoste</i>	<i>înțelegere</i>	<i>căldură</i>
	<i>griji</i>	<i>responsabilitate</i>	<i>fericire</i>	<i>libertate</i>

La nivelul diferențelor de studii au fost identificate două elemente comune la nivelul nucleului central: *copii*, cu o frec-

vență maximă obținută pentru persoanele cu studii medii speciale (FA= 124) iar cea mai mică frecvență identificată la persoa-

nele cu studii superioare (FA=25). Al doilea termen comun identificat este *bani* cu o frecvență maximă pentru persoanele cu studii superioare incomplete (FA=92).

Pentru toate variabilele investigaționale în calitate de termeni individuali, au fost identificate câteva asociații caracteristice unei singure categorii de respondenți. Astfel, termenul asociativ *muncă* a fost identificat la nivelul nucleului central doar la adulți. Termenul asociativ *răbdare* apare, la nivelul elementelor periferice, doar la lotul investigațional de vârstă tânără, iar termenul asociativ *despărțire* – doar la lotul investigațional cu studii medii speciale. Astfel, am demonstrat veridicitatea primei ipoteze prin care am presupus că *conținutul reprezentării sociale a familiei prezintă elemente comune, dar și elemente individuale, atât în nucleul central, cât și în zona periferică, la toți subiecții supuși investigației, indiferent de gen, vârstă, nivel de studii și medii de proveniență.*

Examinând rezultatele obținute pentru vârsta adolescentină, am demonstrat veridicitatea celei de-a **doua ipoteze**: *conținutul reprezentării sociale a familiei la adolescenți se axează pe doi vectori: vectorul ce corelează cu reprezentarea socială a familiei ca instituție socială (1) și vectorul ce corelează cu reprezentarea socială a familiei ca realitate psihologică (2). Pornind de la realitatea socio-economică din Republica Moldova, e de presupus că la adolescenți poate fi depistată prezența vectorului 1 (familia ca instituție socială), care corelează cu asociațiile de tipul: casă, bani, copii ș.a. (vector care, de altfel, nu este specific acestei vârste).* Astfel, în șirul de asociații evocate pentru termenul inductor *familia*, au fost identificați la adolescenți astfel de termeni

asociațivi ca: *bani* (FA = 90), *casă* (FA = 67), *copii* (FA = 75). E de menționat că în conținutul reprezentării sociale a familiei la adolescenți la nivelul nucleului central și în sistemul periferic au fost identificați termeni asociativi precum: *sex* (FA = 73), *despărțire* (FA = 19), *divorț* (FA = 11).

Identificarea unei serii de termeni asociativi cu o conotație mai mult negativă pentru *familie* (cum ar fi: *bani, violență, despărțire, divorț, concubinaj*), atât la nivelul nucleului central, cât și al elementelor periferice, pentru mai multe variabile supuse investigației, a servit drept suport în elaborarea unui **program de intervenție psihologică**, care a avut drept scop modificarea, transformarea elementelor periferice ale reprezentării sociale.

Astfel, **scopul demersului formativ** rezidă în stabilirea conținutului RS a familiei la adolescenți cu evidențierea nucleului central și a elementelor periferice și a condițiilor/posibilităților de modificare a unor elemente, în special la nivel de cogniție.

Ipoteza înaintată în cadrul demersului formativ: *prin intermediul unui program de intervenție psihologică, care urmărește modelarea unor episoade de schimbare a practicii sociale, în timp, ar avea influență cu impact pozitiv asupra elementelor periferice a reprezentării sociale a familiei la adolescenți.*

Intenționând a demonstra existența posibilității de influență cu impact asupra reprezentării sociale a familiei, am **selectat un lot experimental** „fertil” din punct de vedere psihologic. Numita și vârsta „de aur”, adolescența este perioada vieții caracterizată prin schimbări profunde la toate dimensiunile. Este vorba despre schimbări, transformări, ce favorizează

îmbogățirea experienței de viață, cristalizarea și stabilizarea valorilor, a idealurilor și a reprezentărilor.

Lotul experimental pentru demersul formativ a fost alcătuit din 40 de adolescenți de ambele genuri (12 adolescenți și 28 de adolescente) care și-au dat acordul de a participa la evaluarea pre-intervenție. Aceștia, la rândul lor au fost împărțiți în 2 grupuri: grupul experimental (GE) – 20 de adolescenți; grupul de control (GC) – 20 de adolescenți.

Grupului experimental i s-a aplicat un **program de intervenție psihologică**, care a avut drept scop de a produce schimbări la nivelul cognițiilor adolescenților, urmând să producă și schimbări ale reprezentării sociale a familiei. În urma promovării programului de intervenție psihologică, au fost aplicate repetat metodele și tehnicile de investigare a reprezentării sociale a familiei asupra ambelor grupe: grupul experimental și grupul de control după modelul planurilor experimentale test-retest.

Tehnicile și metodele selectate pentru lucru cu adolescenții au fost inspirate din terapia rațional emotivă și teoriile cognitiv-comportamentală și adaptate contingentului nostru.

Sedințele programului de intervenție psihologică au avut ca fundament următoarele metode și tehnici inspirate din terapia integrativă: *Identificarea și modificarea gândurilor negative și a comportamentelor aferente, Antrenamentul autogen, Antrenamentul asertiv, Reetichetarea, Conștientizarea propriei perturbări, Tehnica reanalizării unor comportamente-problemă, Tehnica imageriei rațional-emotive, Jocul de rol, Sculptura familială*, [10,14,11].

Verificarea eficacității programului de intervenție psihologică aplicat adolescenților din grupul experimental a fost realizată prin crearea unui tabel din care se poate citi conținutul reprezentării sociale la nivelul nucleului central și a elementelor periferice pre și post intervenție.

Tabelul 6.

Frecvența și rangul apariției termenilor asociați cu cuvântul inductor familia pentru adolescenți din grupul experimental pre- și post-intervenție

	Rang înalt în apariție (elemente plasate pe primele locuri ale lanțului asociativ)	Rang scăzut în apariție (elemente plasate pe următoarele locuri ale lanțului asociativ)
Grup experimental pre-intervenție: Frecvență ridicată (mai mari sau egali cu 5,00)	Sex, bani, probleme, copii (<i>teme centrale</i>)	Responsabilitate, interese, iubire, bucurie, despărțire (<i>statut ambiguu</i>)
Grup experimental pre-intervenție: Frecvență scăzută (mai mici de 5,00)	Concubinaj, libertate, deprindere, greutate, casă, griji, fericire (<i>statut ambiguu</i>)	Ceartă, gelozie, divorț, despărțire violentă (<i>teme periferice</i>)

Grup experimental post-intervenție: Frecvență ridicată (mai mari sau egali cu 5,55)	Sex, bani, probleme, copii (teme centrale)	Concubinaj, libertate, deprindere, compromis (statut ambiguu)
Grup experimental post-intervenție: Frecvență scăzută (mai mici de 5,55)	Casă, griji, comunicare, sprijin, ajutor, responsabilitate	Greutăți, valoare, cooperare, înțelegere (teme periferice)

După aplicarea întregului pachet de metode clasice de investigație a reprezentării sociale a familiei, am ajuns să facem o generalizare și să evidențiem care este reprezentarea socială a familiei la grupul

experimental, grup care a suportat influențele prin intermediul programului formativ, dar și la grupul de control, care nu a participat la acest program de intervenție psihologică.

Tabelul 7.

Reprezentarea socială a familiei la adolescenții din grupul experimental și grupul de control pre și post intervenție

Eatapa investigatională	Structura reprezentării sociale	Grup experimental	Grup de control
<i>Până la promovarea programului de intervenție psihologică</i>	Elemente centrale Prioritare	<i>Sex, bani</i>	<i>Sex, bani</i>
	Elemente centrale Auxiliare	<i>Probleme, copii</i>	<i>Copii, concubinaj</i>
	Elemente periferice Supraactivate	<i>Violență, divorț</i>	<i>Despărțire, violență</i>
	Elemente periferice Normale	<i>Ceartă, gelozie</i>	<i>Ceartă, conflict</i>
<i>După promovarea programului de intervenție psihologică</i>	Elemente centrale Prioritare	<i>Bani, sex</i>	<i>Sex, bani</i>
	Elemente centrale Auxiliare	<i>Copii, probleme</i>	<i>Copii, concubinaj</i>
	Elemente periferice Supraactivate	<i>Valoare, greutate</i>	<i>Despărțire, violență</i>
	Elemente periferice Normale	<i>Înțelegere, cooperare</i>	<i>Ceartă, conflict</i>

Analizând tabelul 7, observăm că schimbări la nivelul elementelor perife-

rice a reprezentării sociale a familiei la adolescenți pot fi identificate la grupul ex-

perimental care a participat la programul de intervenție psihologică. Astfel, elementele periferice supraactivate ca *violență* și *divorț*, identificate la grupul experimental până la promovarea programului de intervenție psihologică, au fost înlocuite de termenii *valoare* și *greutăți*. Elementele periferice normale, precum *ceartă* și *gelozie*, au fost înlocuite cu termenii *înțelegere* și *cooperare*.

Examinând rezultatele obținute pentru grupul de control, observăm că reprezentarea socială a familiei a rămas neschimbată, fapt ce ne confirmă repetat validitatea programului de intervenție psihologică propus. Schimbări nesemnificative s-au înregistrat la nivelul frecvențelor termenilor asociativi *familiei*, aceștia la rândul lor rămânând neschimbați.

Considerăm că un rol deosebit de important în transformarea elementelor periferice a reprezentării sociale a familiei la adolescenți a avut modelările sau așa-numitele simulări ale unor situații oferite adolescenților sub forma unor studii de caz, acestea influențând nemijlocit practicile sociale pe care le posedă adolescentul.

Cu scopul consolidării celor asimilate în cadrul ședințelor programului de intervenție psihologică, adolescenților li se oferea câte o *temă pentru acasă*, o sarcină prin care sporea durabilitatea efectelor post-ședință. La fel, au fost organizate întâlniri ale adolescenților din grupul experimental cu familii de succes, care și-au împărtășit experiența lor de viață familială cu referire la rolurile conjugale, repartizarea responsabilităților, importanța comunicării în familie și familia ca valoare a societății contemporane.

Noi am intenționat să demonstrăm că reprezentarea socială a familiei la adolescenți poate fi influențată în termen scurt și putem afirma că aceste modificări s-au

produs în special la nivel de cogniții.

Rezumând, putem afirma că *ipoteza* înaintată în cadrul demersului formativ precum că *prin intermediul unui program de intervenție psihologică, care urmărește modelarea unor episoade de schimbare a practicii sociale, în timp, ar avea influență cu impact pozitiv asupra elementelor periferice a reprezentării sociale a familiei la adolescenți* s-a adevărit. Experimental, am demonstrat că prin modelarea unor episoade de schimbare a practicilor sociale pot fi influențate elementele periferice ale reprezentării sociale a familiei la adolescenți. Acuma rămâne să presupunem cum, cine, unde și în ce măsură ar putea modela aceste episoade de practici sociale așa ca ele să aibă un impact pozitiv asupra reprezentării sociale a familiei la adolescenți, îndeosebi dacă reprezentarea socială a familiei este denaturată.

Rezultatele obținute în cadrul cercetării științifice ne-au determinat să formulăm următoarele **concluzii**:

1. Reprezentările sociale sunt ansambluri socio-cognitive, care au drept scop influențarea valorilor, percepțiilor, normelor, ideilor ce predomină în societate, îndeplinind funcții precum: cognitivă, identitară, de orientare și justificativă.

2. Procesul transformării reprezentării sociale este unul dificil și include în sine următoarele faze: de urgență, stabilitate și transformare.

3. O serie de asociații evocate de întregul lot experimental, identificate în calitate de *nucleu central*, au devenit valabile pentru mai multe categorii (variabile) ale cercetării. Astfel, putem menționa asociația *bani*, care a fost regăsită la adolescenți, tineri, la cei din mediul urban și la cei cu studii medii și studii superioare incomplete. Asociația *sex*, este caracteristică adolescenților și persoanelor de gen masculin. Asociația *copii*, este

valabilă pentru aproape toate variabilele cercetării, ne fiind identificată în calitate de nucleu central doar la adolescenți și la persoanele de genul masculin.

4. Reprezentarea socială a familiei la adolescenți este constituită din termenii asociativi: *bani, probleme, bucurie și divorț*. Rezultatele obținute ne-a impulsionat la elaborarea, implementarea și validarea unui program de intervenție psihologică care a avut ca scop determinarea condițiilor/ posibilităților de modificare a unor elemente, în special la nivel de cogniție.

5. Modelarea unor episoade de schimbare a practicilor sociale a avut un impact pozitiv asupra elementelor periferice ale reprezentării sociale a familiei la adolescenți. Considerăm terapia integrativă și anume tehnicile preluate din terapiile cognitive-comportamentale și rațional-emotivă oportune pentru bază a programului, din motivul că metodele ce le oferă aceste terapii au tangențe directe cu ceea ce numim noi practici sociale.

6. Programul de intervenție psihologică cu scopul modificării reprezentării

sociale a familiei prin schimbarea practicilor sociale la adolescenți este unul lucrabil și recomandabil. Programul aplicat a fost axat pe învățarea unor noi strategii cognitive-comportamentale și rațional-emotive, care vor ajuta adolescentul să facă față provocărilor societății contemporane. Lucrul cu sistemul valoric al adolescentului, lucrul cu competențele comunicative, cunoașterea diferențelor gender, învățarea strategiilor de diminuare a conflictului au facilitat modificarea reprezentării sociale a familiei la adolescenți. Rezultatele investigației repetate au demonstrat eficacitatea și utilitatea programului de intervenție psihologică. Schimbarea reprezentării sociale a devenit posibilă prin modelarea practicilor sociale, iar în urma acestei transformări și acceptări a unor practici noi, adolescenții au fost capabili să mențină concordanța între ceea ce gândește și ceea ce fac. Au fost capabili să reducă din tensiunile provocate de instituirea unor momente necunoscute pentru ei, ca rezultat să recurgă la o variantă nouă, deosebită a respectului de sine.

BIBLIOGRAFIE

1. ABRIC, J.-C. *Analiza structurală a reprezentării sociale. În: Metodologia științelor socioumane*. Iași: Polirom, 2007, pp. 450–472.

2. CAZACU, D. *Reprezentări sociale despre familia contemporană la adolescenți*. In *Tradiție și inovare în cercetarea științifică*, ed. a 4-a: *Materialele Colloquia Professorum* din 18 oct. 2013. Bălți, 2014, pp. 12-17.

3. CHISTRUGA-SÂNCHEVICI, I. *Modele de adaptare a familiilor tinere la transformările social-economice din Republica Moldova*. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Procese socio-demografice în societatea contempo-*

rană: de la meditații la acțiuni”, cu prilejul aniversării a 15-a de la adoptarea Progr. de Acțiune al Conf. Intern. pentru Populație și Dezvoltare (Cairo, 1994). Chișinău, 2009, pp. 213-218.

4. COLAC, T. *Familia: Valori și dimensiuni culturale*. Chișinău: Universul, 2005. 346 p.

5. CURELARU, M. *Reprezentări sociale*. ed.a 2-a, rev. Iași: Polirom, 2006. 235 p.

6. CURELARU, M. *Reprezentările sociale – teorie și metodă*. Iași: Erola, 2001. 444 p.

7. CUZNEȚOV, L. *Dimensiunea psihopedagogică a relațiilor adolescenți – pări-*

- nți. În: Revista de teorie și practică educațională a Centrului Educațional „PRO DIDACTICA”, 2002, nr.2 (12), pp. 42-46.
8. CUZNEȚOV, L. *Tratat de educație pentru familie*. Pedagogia familiei. Chișinău: CEP USM, 2008. 624 p.
9. GAGAUZ, O. *Familia contemporană între tradițional și modern*. Chișinău: [S. n.], 2012. 280 p.
10. HOLDEVICI, Irina, Neașcu Valentina. *Sisteme de psihoterapie și consiliere psihologică*. București: Kullusys, 2000. 428 p.
11. HOLDEVICI, Irina. *Psihoterapii scurte*. Să ne rezolvăm problemele de viață rapid și eficient. București: Ceres, 2002. 204 p.
12. PALADI, O. *Implicarea conștiinței de sine în sistemul de valori al personalității adolescentului*. Teză de dr. în psihologie. Chișinău, 2011. 213 p.
13. PAPUC, B. Bodrug-Lungu, V. *Familia în contextul transformărilor contemporane*. În: Analele științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”, 2006, vol. 3, p.448-451.
14. SCHULTZ, I. H. *Antrenamentul autogen. Autodetensionare concentrativă - Încercare de prezentare clinic-practică*. București: Trei, 2010. 528 p.
15. SEGALEN, M. *Sociologia familiei*. Iași: Polirom, 2011. 440 p.
16. ȘLEAHIȚCHI, M. *Imaginabilis : o introducere în teoria reprezentărilor sociale*/Mihai Șleahițchi. - București : RAO Distribuție, 2019. ISBN 978-606-006-325-4
17. ȘLEAHIȚCHI, M. *Panopticum. Tehnici speciale de pătrundere în adâncul reprezentărilor sociale*. Iași: Editura Junimea, 2018. 389 p.
18. ȘLEAHIȚCHI, M. *Tratat de analiză structurală a reprezentărilor sociale*. Chișinău: Editura Știința, 2016. 224 p.
19. VLĂDUȚ, M. *Reprezentările sociale. metodologia cercetării nodului central*. În: Revista Română de Sociologie. Seria: Metodologia științelor sociale, 2000, nr. 3-4, pp. 349-360. 38
20. VOINEA, M. *Familia și evoluția sa istorică*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978. 90 p.
21. *Evaluare rapidă privind problema violenței în familie în Republica Moldova*. http://cupluarmonios.lastrada.md/wp-content/uploads/2013/12/report_ERPVF.pdf (vizitat 19.07.2016)
22. *Moldova ocupă locul 3 din Europa după rata divorțurilor*:<http://diez.md/2013/07/15/moldova-locul-3-in-europa-dupa-rata-divorturilor/> (vizitat 15.07.2016).
23. MOSCOVICI, S. *The Phenomenon of Social Representations*. În: Social Representations. Cambridge: Cambridge University Press, 1984, p.3-69
24. MOSCOVICI, S. *La psychanalyse, son image, et son publique*. Paris: PUF, 1961. 211 p.
25. MOLINER, P. ISA: *l'induction par scénario ambigu. Une méthode pour l'étude des représentations sociales*. În: Revue Internationale de Psychologie Sociale, 1993, nr. 2, pp.7-21.
26. ГАЙДУКОВА, Е. *Социальные представления о ролевых отношениях в современной семье*. <http://www.dissercat.com/content/sotsialnye-predstavleniya-o-rolevykh-otnosheniyakh-v-sovremennoi-seme#ixzz4XpgDdAxl> (vizitat 28.01.2013).
27. КОЧЕТКОВА, Т., ЛИТВИН, О. *Представления о любви и семье современной молодежи*. В: Молодеж. науч. форум: Гуманитарные науки: электр. сб. ст. по материалам II студ. междунар. заочной науч.-практ. конф. М.: „МЦНО”, 2013. https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/2.pdf (vizitat 14.02.2013).

Primit la redacție: 26.04.2023